

METODİKA

Lalə Əsədova
Azərbaycan Dillər Universiteti

İNTERAKTİV TƏLİM PROSESİNDƏ DİSKUSSIYA BACARIĞININ ROLU

Açar sözlər: *diskussiyanın mərhələləri, müəllim və iştirakçılar, təşkilat, mövzu, ünsiyyət bacarıqları*

Keywords: *stages of a discussion, a teacher and participants, organization, topics, communicative skills*

Ключевые слова: *этапы дискуссии, преподаватель и участники, организация, темы, разговорные навыки*

İngilis dili məşğələlərində diskussiyadan istifadə etməyin əsas məqamlarından biri interaktiv yanaşma üçün xarakterik olan konstruktiv əməkdaşlıqdır. Konstruktiv əməkdaşlıq yalnız öz fikirlərini aydın, dəqiq şəkildə şərh etmək deyil, eyni zamanda qarşı tərəfi eşitmək, dinləmək bacarığıdır. Bütün iştirakçılar bilməlidirlər ki, müzakirə, monoloqların cəmi, yekunu demək deyildir, iştirakçılarda ümumi məqsəd daşıyan bir söhbətdir ki, burada problem müzakirə olunmalı, ümumi qərara və ya kompromisə gəlinməlidir.

Kommunikativliyin formalaşmasından asılı olaraq aşağıdakı tip diskussiyaları ayırd etmək olar:

-mərkəzləşmiş (qrup üzvlərinin ünsiyyəti yalnız diskussiya rəhbəri tərəfindən həyata keçirilir)

-dairəvi (diskussiya iştirakçıları yalnız iki qrup üzvü ilə ünsiyyət qurur)

-desentralizə edilmiş (hər bir iştirakçı bərabər ünsiyyət qurmaq imkanına malikdir) [4].

Professional ingilis dilinin tədrisi praktikası göstərir ki, optimal nəticələr mərkəzləşmiş və desentralizə olunmuş diskussiya zamanı əldə edilir (danışıqlar, görüşlər, işgüzar yığıncaqlar, iclaslar).

Diskussiyanın uğurlu olmasında əsas şərtlər onun təşkili və bütün iştirakçıların hazırlıqlı olmasıdır: tələbələr və eyni zamanda müəllim.

Tədqiqatçılar hər hansı diskussiyanın struktur quruluşunu dəqiq plan şəklində qurulmasını qeyd edirlər:

-giriş hissə (diskussiyaya giriş, aparıcının mövzunu və iş planını elan etməsindən, müzakirəyə çıxarılan mövzunun təsvirinə aid nümunələr gətirilməsindən başlanır);

-irəli sürülmüş problemin müzakirəsi (buraya problemin müəyyən edilməsi və analizi, tədqiqat, nəticə, təkliflər, təkliflərin müzakirəsi daxildir);

-axır nəticə (yekun vurulması).

Diskussiya zamanı müəllim müxtəlif suallar verir; yönləndirici, dəqiqləşdirici, problemlə, təhrikədir. Bunların əksəriyyətini əvvəlcədən hazırlıq prosesində hazırlamaq lazımdır. Hazırlıq prosesində müəllim tələbələr tərəfindən müzakirənin bərabər hüquqlu iştirakçısı kimi ona da suallar verilməsinə hazır olmalıdır.

Diskussiyanın təşkilində və keçirilməsinin əhəmiyyəti rolların bölünməsi və çıxış edənlərin təyini. Rolların düzgün bölünməsində müəllim individual xüsusiyyətləri nəzərə almalıdır: qrupda nüfuzun olması və digər faktorlar. Mübahisənin kəskinlik səviyyəsi, diskussiyanın mərhələləri nəzərə alınmalıdır. Diskussiyanın əvvəlində aktiv tələbələr daha fəaldır və müzakirə çox fəal, canlı şəkildə davam edəndə, polemikanın şiddətini azaltmaq üçün daha təmkinli iştirakçılara söz verilməlidir. Mövzudan kənara çıxanda isə müəllimin mövzunu yenidən öz məcrasına yönəltməkdə rolu əvəzsizdir.

Tədris prosesində diskussiyanı motivasiya etmək üçün müəllim aşağıdakı stimullardan istifadə edə bilər:

- 1) problemin qoyulması;
- 2) müəyyən məsələ və ya problemə kiminsə fikrinin irəli sürülməsi;
- 3) fikrin bildirilməsinə birbaşa meylin yaranması.

Bu stimullar həmsöhbətləri öz şəxsi fikirlərini söyləməyə və ya həmsöhbətin nöqtəyi-nəzərinə öz münasibətini bildirməyə təhrik edə bilər.

E.L.Makarovanın fikrincə, ünsiyyət strategiyasının seçimində əsas faktorlar sosial statusun uzlaşmasıdır. Məsələn, razılıq neytral ifadə oluna bilər (I think we are in agreement on that) danışıqsız (you are absolutely right) ya qismən güzəştli (I agree with you on the whole, but ...) digər tərəfdən həmsöhbətə qəti etiraz (by no means) neytral (with all due respect, I must disagree) və ya yumşaq şəkildə etiraz (If I could, I would like to present some critical remarks) digər taktiki addım «bəli ancaq» (to a certain extent I agree with you, lent) [3].

Diskussiyanın aparılma şəraiti məişət xarakterli situasiyadan fərqlidir. Diskussiya konkret şəraitə bağlı deyil (vağzal, kino-teatr, restoran). Onun aparılması üçün auditoriya tam təbii və qəbul olunan yerdir.

Tələbələrin gələcək professional fəaliyyətlərinə hazırlıq prosesində diskussiya mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Diskussiya qoyulmuş problem ətrafında müzakirəyə tələbənin aktiv şəkildə qoşulması hesabına diskussiya bacarıqlarının inkişafına təkan vermiş olur.

İnteraktiv yanaşmanın əsasında işlənmiş diskussiya vərdislərinin formalaşdırılması və inkişafının 3 səviyyəli modelinin əsasını kommunikativlik təşkil edir ki, bu da tələbələrə ünsiyyəti daha optimal şəkildə qurmağa və qarşıya qoyulmuş məqsədə çatmağa imkan yaradır. İlk mərhələdə əsas diqqət diskussiyanın struk-

tur təşkilinə verilməlidir. Burada müəyyən nitq formulaları, tədqimatlar və kommunikativ vasitələrin aktivləşməsi nəzərdə tutulur. Bu səviyyə özündə diskussiyanın etaplarını avtomatlaşdıran analitik tapşırıqları daxil edir.

Diskussiya vərdişlərinin formalaşdırılması və inkişafının ikinci səviyyəsi kommunikativliyə qədər mərhələ kimi xarakterizə olunur, bu səviyyədə nitq formullarının növbəti avtomatizasiyası baş verir ki, bu da diskussiyanın mərhələlərinin göstəricisidir.

Təlimin komponenti kimi bacarıqlara aiddir:

- nitq fəaliyyətinin formalarına uyğun bacarıqlar;
- nitq fəaliyyətinin formalaşdığı tematika;
- mətnlər; tələbənən ana dilinə xarakterik olmayan dil anlayışları;
- təlim üçün əhəmiyyəti olan ölkəşünaslıq materialları və s.

İ.L.Kolesnikova və O.A.Dolqina hesab edirlər ki, “tədrisin məzmunu” ilə ingilis dilində olan syllabus (işçi proqramı) uyğun olmalı və özündə aşağıdakı komponentləri birləşdirməlidir:

- öyrənilən dilin haqqında sistemli biliklər, spesifik nitq qaydaları, həmçinin arxa biliklər (background knowledge) bacarıqlar (tələffüz, leksik, qrammatik və orfoqrafik)

- nitq vərdişləri
- tədris bacarıqları
- dil materialı (fonetik, leksik, qrammatik və orfoqrafik)
- nitq materialı, nitq nümunələri, ünsiyyət situasiyası, mövzular, dinləmə, oxu üçün mətn nümunələri, müxtəlif növ oxu materialları, eyni zamanda dialoq nümunələri.

- tədris təlimatları [2].

Yuxarıda deyilənlər nəzərə alınaraq diskussiya bacarıqlarının tədrisinin altı əsas komponenti müəyyən edilmişdir:

- 1) Diskussiyanın struktur təşkili
- 2) Kommunikativ fəaliyyətlər toplusu
- 3) Metakommunikativ vasitələr
- 4) Ünsiyyətin tərzli
- 5) Tədrisin üsulları
- 6) Mətnlərin və diskussiyanın tematikası

Hal-hazırda müasir metodikada xarici dillərin tədrisində əsas yer tutan kommunikativ yanaşmada hesab olunur ki, bu tədrisin bir sıra innovativ modelləri vasitəsilə həyata keçirilir ki, bunlardan da diskussiya modelini göstərə bilərik.

Onun özünəməxsusluğu üstün fəaliyyəti olan diskussiya fəaliyyəti ilə təyin olunur. Bununla bağlı bir sıra kommunikativ bacarıqların formalaşdırılması mühüm yer tutur: həm söhbəti dinləmək və düzgün anlamaq, öz fikrini məntiqi və arqumentli şəkildə bildirmək, hər hansı bir problemin həlli yolunu tapmaq.

Qeyd etmək lazımdır ki, xarici dillərin tədrisində diskussiyadan istifadə olunması problemini öyrənən tədqiqatçılar onun həllinə müxtəlif cür yanaşırlar:

-müəyyən qisim müzakirələrə hazırlanmamış nitqin inkişafı kimi yanaşaraq hesab edirlər ki, diskussiya bacarıqları problemin müzakirəsi prosesində formalaşır və onların birbaşa formalaşmasına ehtiyac yoxdur. (Q.A.Rubinşteyn, V.L.Skalkin, E.B. Şantarın), digərləri isə diskussiya bacarıqların məqsədyönlü formalaşmasına diskussiyanın tədrisində əsas müəyyənedici faktor kimi baxırlar (L.P.Koblova, Q.Kovostelyova) [1].

Diskussiya bacarıq və vərdişləri birdən birə yox, məqsədyönlü, sistemativ işin gedişində formalaşmış olur. Belə yanaşmada diskussiya bacarığı özündə nəinki məqsədi düşüncə və arqument, həm də ümumi kommunikativ bacarıqlar, eyni zamanda diskussiyanın prosedura hissəsi ilə bağlı bacarıqları ehtiva edir. Bu halda tədrisin məqsədi nəinki diskussiyayı öyrətmək eyni zamanda tələbləri xarici dildə diskussiya ünsiyyətinə, vərdişlərinə öyrətmək yəni problemlə situasiyalar şəraitində ünsiyyətə alışdırmaq. Tədrisin bu mərhələsində əldə olunmuş bilik və bacarıqlar ünsiyyətin istənilən situasiyalarında tətbiq oluna bilər [5].

İlkin mərhələdə tələbələrə müzakirə olunan problemin məzmununu formalaşdırmaq və nümunə sualların təyin olunması təklif olunur. Suallar dəqiq ümumiləşdirildikdən sonra əsas terminlərin lüğəti tərtib olunur ki, bu da məsələnin sonrakı müzakirəsində zəruri hesab olunur. Bu mərhələdə bir sıra dil və şərti dil tapşırıqlarının yerinə yetirilməsi məqsədə uyğundur. Beləliklə, ilk mərhələdə tələbələr lazım olan dil materialını mənimsəyərək, əsas problemlərin qoyuluşunu tərtib etdilər.

Növbəti mərhələnin gedişində tələbələrə nitq tapşırıqları verilir. Bu mərhələdə autentik və video materialların tətbiqi məqsədəuyğundur. Məsələn, sosial problemlərlə, ailə daxili münaqişələr, valideyn övlad münasibətləri ilə bağlı hər hansı bir süjetin göstərilməsi. Tələbələrə gördüklərini və eşitdiklərini şərh etmək təklif olunur.

Tədrisən tələbələrə əlavə suallar hesabına öz müzakirə sahələrini genişləndirmək təklif olunur, bu zaman müəllim müzakirəni yönləndirici suallar vasitəsilə lazım olan istiqamətə apara bilər. Məsələn, öz həyat təcrübəsindən misallar, nümunələr gətirməklə, tələbələrə öz həyat təcrübələrini aktivləşdirməyə sövq etməklə, əvvəlki toplanmış məlumatlara tənqidi yanaşma və tətbiqi vasitəsi ilə. Son mərhələdə tələbələr öz qeydlərindən istifadə edərək müzakirə olunan problemə öz münasibətlərini bildirərək öz qrup yoldaşlarının və müəllimlərinin mümkün suallarına cavab verirlər. Bu cür təşkil olunmuş sistemli iş zamanı tələbələrdə xarici dildə müzakirə aparmaq üçün mühüm olan bacarıq və vərdişlər formalaşır. Bu cür vərdişlər ünsiyyətin bütün sahələrində vacib hesab olunur: gündəlik həyatda, sosial mədəni, ictimai-siyasi, elmi və s.

Ədəbiyyat

1. Воловик А.В. Коммуникативный подход к обучению иностранным языкам (из опыта зарубежных методик). Дис.. канд. пед. наук. М., 1988.-207 с.
2. Колесникова И.Л., О.А.Долгина Англо-русский терминологический справочник по преподаванию иностранных языков. Рус. Балт. Информ центр БЛИЦ Cambridge University Press 2001, 223 с.

3. Макарова Е.Л. Речивая ситуация как средство формирования коммуникативной компетенции у студентов первого курса. Вопросы филологии, лингводидактики и переводоведения в свете современных исследований. Чебоксары: Чувашский госпедуниверситет 2018.
4. Johnson, K. and Johnson H. 1999 Encyclopedic Dictionary of Applied Linguistics. Blackwell Publishers.
5. Dilara A. Ismayilova. Teaching English as a foreign language. Baku, 2011.

Summary

The Role of Discussion Skills in Interactive Teaching

The article deals with the discussion skills in teaching English language. The success of discussion depends on its organisation and readiness of participants: students and a teacher both. The importance of organisation and holding discussion is role sharing and an appointment of presenter. Discussion plays a great role in preparing students for their future career. It helps students to develop their communicative skills, the skills of working in a group or in a team, to enlarge vocabulary, to support ideas using background knowledge.

Резюме

Роль дискуссионных навыков в интерактивном преподавании

В данной статье рассматривается роль дискуссионных навыков в преподавании английского языка. Успех дискуссии зависит от всех участников: как от студентов так и от преподавателя. Важную роль в организации и проведении дискуссии играет правильное распределение ролей и назначение ведущего. Дискуссия играет важную роль в подготовке студентов к будущей карьере. Дискуссионные навыки помогают в развитии коммуникативных способностей студентов, участию в командной и групповой работе, в расширении словарного запаса, в поддержке идей, используя предыдущие знания.

Rəyçi: dos. S.Tağıyeva